

Övriga namn, produktamn eller krematonymer? Krematonymiens plass i nordisk navnegransking

:: Agata Michnowska

Onomastikken deles tradisjonelt i to hovedgrener, dvs. antroponymi (læren om personnavn) og toponymi (læren om geografiske navn). I mange år har begge gruppene blitt gransket av navneforskere fra ulike land. I det siste har utenlandske forskere begynt å snakke om onomastikkens tredje gren, som på engelsk kalles chrematonomastics.

Begrepet krematonymi stammer fra gr. chréma som betyr «ting» eller «vare». For tiden finnes det mange forskjellige definisjoner av onomastikkens nyeste gren. Navneforskere er ikke enige om hva som skal inkluderes i forklaringen, og hvilke kriterier som skal legges til grunn for en entydig avgrensning av definisjonen. Den kjente organisasjonen ICOS (2021) definerer begrepet chrematonym som «a name of a politico-economic or commercial or cultural institution or thing». Mange navneforskere (blant annet Gałkowski) kritiserer denne forklaringen og mener at den ikke er presis nok. Av den grunn finnes det et stort behov for diskusjon om lærens definisjon.

Det er særlig slaviske navneforskere som er interesserte i krematonymien; de har allerede tatt for seg navn på en rekke produkter, organisasjoner eller tjenester, for eksempel restauranter, butikker, firmaer, politiske partier og fotballklubber (Breza 1998, Gałkowski 2011, Rutkiewicz-Hanczewska 2022). Derimot er denne læren ikke utbredt i Norden. Heller ikke er nøkkelbegrepet krematonym brukt i de nordiske landene. I Norden snakker man av og til om produktamn (Gustafsson 2018) eller övriga namn (Nyström 2021). Ingen av disse begrepene viser hva krematonymer egentlig er. Man bør huske at det er krematonymer som i dag er den raskest voksende gruppen av egennavn. I tillegg til dette bidrar denne gruppen av onymer til en revisjon av både den språklige og den kulturelle definisjonen av egennavn.

Jeg skal basere presentasjonen på min pågående doktoravhandling knyttet til nordiske krematonymer. Jeg skal snakke hovedsakelig om problemer med terminologien samt behovet for diskusjon om lærens posisjon i Norden.

Profeten och Blodkamsen. En samling binamn i 1680-talets domböcker från Hammerdals socken

:: Agneta Sundström

I Hammerdals tingslags domboksprotokoll från 1680-talet förekommer ett tjugotal binamn som använts av främst ungdomar om personer i kyrkoherdens familj i Hammerdal, om bönder i Ede by i samma socken och om hustrun till en löjtnant, även hon bosatt i samma socken. Jag kommer att kommentera ett urval av dessa namn (bl. a. *Selkrok*, *Skakelträ*, *Profeten*, *Sesselskiten* och *Blodkamsen*) ur namnsemantiskt perspektiv, men också diskutera om det är binamnen i sig som är grunden till konflikten eller om det finns andra orsaker.

Namnfrasvariation i Arboga stads tänkebok (1450–1569)

:: Birger Mård

Arboga stads tänkebok (1450–1569) är en mycket rik källa till senmedeltida svenskt namnbruk med tusentals nämnda individer från alla delar av stadens samhälle. De namn som dessa individer bär och som finns bevarade i texten är i hög grad varierade sett till morfologi, semantik och namntyp. Därtill omnämns olika individer med olika kombinationer av dessa namn (d.v.s. namnfraser), och en och samma person kan omnämnas med olika namnfraser i olika delar av texten. Sammantaget karaktäriseras namnbruket i tänkeboken på många sätt av stor och komplex variation. Genom en kombination av socio-onomastiska och filologiska tillvägagångssätt undersöker jag den potentiella strukturen hos och möjliga orsaker till denna variation och hur den relaterar till två olika sorters variabler, sociala och skriftliga. De sociala variablerna analyseras för att mäta vilken inverkan faktorer som namnbärandens socio-ekonomiska klass och kön har på namnbruket, samt huruvida vissa namn eller namnfraser förekommer mer eller mindre frekvent i vissa sociala strata. Jag analyserar namnen i relation till skriftliga faktorer för att se hur paleografiska och kodikologiska egenskaper såsom textens disposition, skrivare, protokolltyp eller namnkontext i paragrafer, sidor, lägg etc. påverkar namnfrasvariationen. Detta kombinerade tillvägagångssätt möjliggör en heltäckande analys av både den sociala stratifikationen av namn under perioden, och hur själva texten och dess materiella aspekter påverkar bilden av det bevarade namnmaterialet. Taget tillsammans kan resultaten ge insikter om eventuella konflikter i namnbruket mellan olika nivåer av samhället, eller konflikter mellan namnbruket i sin "vardagliga" funktion gentemot de funktioner som namnen kan ha i den bevarade skriftliga källan. I mitt föredrag presenterar jag resultat från min pågående pilotstudie på ämnet.

Patronymer som fornavne. En historisk navnebrug i konflikt med normer i dansk navngivning

:: Birgit Eggert

I modsætning til især engelsksprogede lande hvor oprindelige patronymer som fx *Addison*, *Benson* og *Dawson* kan bruges som fornavne, findes der i Danmark ingen godkendte fornavne af den art. Imidlertid findes der eksempler på netop dette i ældre dansk navnebrug. De er ganske vist sjældne og derfor ikke lette at finde i kilderne, men én kilde fra midten af 1700-tallet har fokus på netop de sjældne fornavne, og her træffer man nogle eksempler på patrynymer som er brugt som fornavne.

I 1743 indsamlede embedsmanden E.J. Jessen data til et stort geografisk værk om Danmark og Norge, og der blev udsendt et spørgeskema til beskrivelse af lokal kultur og natur. For Danmarks vedkommende indeholdt spørgeskemaet 40 spørgsmål, hvoraf det ene vedrørte usædvanlige personnavne. Navnematerialet i svarene er meget varieret og viser at flere navne der nu er meget sjældne eller ikke-eksisterende, er blevet spredt regionalt og

lokalt i 1700-tallet. En lille del af de indberettede navne ser ud til at være patronymer, der er kommet i brug som fornavne, fx *Melsen*, *Gudsen* og *Aastredsen*.

Patronymer var den mest udbredte type tilnavne i den danske befolkning i 1700-tallet; dengang var faste slægtsnavne kun almindelige i byerne. Derfor var patronymer som fornavne formentlig lige så meget i konflikt med normerne i 1700-tallet som de ville være i dag, og ingen af de undersøgte navne har overlevet som fornavne til nutiden. I foredraget bliver patronymer brugt som fornavne, som de er rapporteret i 1743, sammenlignet med navneoplysninger fra hele Danmark i folketællingen fra 1787. Navnenes oprindelse, deres regionale udbredelse og deres uddøen som fornavne i den efterfølgende tid vil være i fokus.

Rannsakingen av stiftsgränsen i Norrabotten 1374

:: Christer Bouij

Under sommaren 1374 genomförde ärkebiskop Birger Gregersson en resa längs Bottniska viken för att komma underfund om var gränsen mellan Uppsala ärkestift och Åbo stift gick. Bakom detta låg förmodligen att Bo Jonsson (Grip) "Osterlandiarum capitaneus", Österlandets (Finlands) hövitsman, ändrat administrativa gränser i nuvarande finska Lappland och Österbotten för att omorganisera och effektivisera skatteuppbörden. Ärkebiskopen genomförde sin resa för att samla och jämföra olika dokument.

Den 7 oktober lät han diktera ett brev där han anförde Hälsingelagens sista flock: "Swa skiptis landum twæggia kununga mællum at Swerikis oc Norighis byrias j Ulothræski oc leðhir ut j Ismæ xv [15] vikna langæn þa a Swerikis kunungir væstæn oc sunnæn æn Norighis kunungir østæn oc nordhæn"; att riksgränsen skulle gå från Uleträsk till Isma och att svenskt land låg sydväst samt norskt land nordöst om denna gräns (SDHK-nr: 10597).

I den moderniserade utgåvan av Hälsingelagen – som bygger på det idag enda bevarade exemplaret av Hälsingelagen – lyder detta avsnitt: "Så går gränsen mellan två konungars riket, att Sveriges och Norges land börjar i Uluträsk och går längs Ysma femton sjömil. Där äger Norges konung landet västan och sunnan och Sveriges konung landet östan och nordan."

Det verkar ha funnits två versioner av dessa rader. Kan det vara så att någon ändrat ordningen på Norges och Sveriges kungar i någon senare avskrift? I ett brev från 1489 intygade kyrkoherdarna i Torp och Ragunda att gränsen gick så att Norge låg nordost och Sverige sydväst (SDHK-nr: 32170; DN III:967).

Var låg "Ulothræski", och var det identiskt med Ule träsk som ärkebiskopen förstod innebörden? Idag vet vi att "Ulothræski" i lagtexten i själva verket syftar på sjön Ulen i Trøndelag. Försökte ärkebiskopen utöka sitt stift genom att manipulera texten eller handlade han i god tro?

Platsskapande i läromedelstext – en källa till konflikt?

:: Emilia Aldrin

Föredraget behandlar platsskapande i svenska läromedel för grundskolans årskurs 4 (10-åringar). Läromedelstexter utgör en auktoritativ diskurs som kan ha stor påverkan på läsarens uppfattning om den sociala verkligheten (van Dijk 2015), särskilt när det gäller barn vars egna direkta erfarenheter av världen är begränsade (Weninger & Williams 2005). Därför blir det relevant att undersöka hur läromedel konstruerar den sociala omvärlden för de unga läsarna. Med utgångspunkt i socialkonstruktivistisk teori (Fairclough 2003) och kritisk läromedelsanalys (Chisholm 2018) ämnar jag analysera förekommande ortnamn i ett urval läromedelstexter samt de språkliga och visuella kontexter namnen placerats inom. Syftet är att undersöka hur texterna därigenom konstruerar olika föreställningar om "platser". Utifrån jämförelser mellan läromedelstexter publicerade vid olika tidpunkter (nedslag mellan 1920-tal till 2010-tal) undersöks också hur texternas platsskapande förändras över tid. Centrala frågeställningar är:

- Vilka platser, i Sverige och världen, omnämns med namn i de studerade läromedelstexterna? Vilka platser omnämns inte?
- Vilka konnotationer förknippas med namngivna platser genom språkliga och visuella strategier i den omgivande läromedelskontexten?
- I vilken mån bidrar platsskapandet till att konstruera globala och lokala hierarkier eller konfliktsituationer?

Nordiska moskénamn. En konflikt om platsen i det offentliga rummet

:: Helle Lykke Nielsen, Maria Löfdahl & Tove Rosendal

I en tidigare studie om namn på moskéer i Göteborg (Nielsen et al 2022) har vi visat att moskéer har en komplex flerspråkig praxis där det ibland förekommer att flera olika namn på olika språk används om samma namnbärare. Namnen kan vara identiska, delvis överlappande eller helt olika. Genom att studera namnskicket menar vi att namnmaterialet ger en möjlighet att föra diskussioner kring hur moskéerna positionerar sig i diasporan; dels gentemot majoritetssamhället, dels sinsemellan.

Nu utvidgar vi studien till att omfatta moskéer i Köpenhamn, Stockholm och Oslo och här diskuterar vi de namngivningsprocesser och språkval som gjorts av företrädare för moskéerna. Vi diskuterar materialet utifrån processerna *territorialisering* (här använt i betydelsen 'förankring') och *globalisering*, två processer som delvis står i konflikt med varandra. Enligt detta sätt att se pekar territorialisering mot integration i majoritetssamhället medan globalisering står för motsatt förhållningssätt. Dessa begrepp betraktas här inte som dikotoma kategorier utan som ett kontinuum.

För att analysera dessa processer använder vi ett antal parametrar: namnval, språkval (dvs relationen mellan bruket av majoritets- respektive minoritetsspråk) och graden av flerspråkighet, hur kvinnan synliggörs eller osynliggörs samt hur religiösa riter (såsom

böneutrop) synliggjørs. Vidare undersöks pluralitet som här avser flerspråkighet, dvs inte enbart majoritetsspråket versus minoritetsspråk utan graden av öppenhet inför en mångfald av minoritetsspråk vilket visar moskéns öppenhet inför flera olika minoritetsgrupper (i motsats till moskéer som domineras av endast en minoritet).

Vår initiala dokumentation tyder på att vi i analysen bör nyansera oss genom att skilja på yttre och inre synlighet av vissa parametrar, t.ex. om namn- och språkval riktas mot majoritetssamhället eller mot ingruppen. Vidare tyder vår dokumentation på att de parametrar vi studerar tydliggjørs och förstärks om moskén är byggd för ändamålet eller inte.

Referenser

Nielsen, H. L., Löfdahl, M., Rosendal, T., Järlehed, J., & Milani, T. (2022). Moskéer i Göteborg: Självpositionering i det urbane rummet. *Nordic Journal of Socio-Onomastics*, 2022(2), 89-119. <https://kgaa.bokorder.se/sv-SE/article/4557/noso-22022>

Kulturminnesynet i den norske stedsnavnloven

:: Ingvild Nordland

Stedsnavn som kulturminner er en utbredt og naturalisert diskurs, både internasjonalt og her i Norden. Til tross for at lov 18. mai 1990 om stadnamn (stedsnavnloven) er det sentrale verktøyet vi har i Norge for å ta vare på kulturarven som stedsnavna representerer, oppfattes den av mange som en kontroversiell lov. Den vanligste innvendinga mot loven er at den er «udemokratisk». Spesielt gjelder dette saker om skrivemåten av *norskspråklige* navn. I en norsk kontekst handler demokratiseringsdiskusjonen først og fremst om demokrati i betydninga *folkestyre*. Det fremste vernetiltaket i loven er *offisiell skriftnormering av stedsnavn*, som ifølge departementet samtidig “indirekte [er] ei anerkjenning av den språkhistoriske og namnefaglege kompetansen som skal til for å vurdere skrivemåte av eit stadnamn” (Prop. 105 L 2014-2015 Endringar i lov om stadnamn (om høvet grunneigarar har til å fastsetje skrivemåte av bruksnamn m.m.¹), s. 15). Å balansere det «navnefaglige» og det «demokratiske» aspektet i stedsnavnloven har vist seg å være vanskelig, og loven har nærmest vært under konstant revisjon i over tjue år. Den siste endringa i loven trådte i 2019 (Prop. 65 L (2018-2019) Endringer i stadnamnlova (organisering av stadnamntenesta m.m.²)).

Dette innlegget bygger på empiri fra et større forskingsprosjekt der det overordna målet er, ved hjelp av kritiske samfunnsvitenskapelige teorier, å få en dypere forståelse av kulturminnesynet i stedsnavnloven, og med det stimulere til andre tenkemåter og legge rette for framtidig teoriutvikling på dette forvaltningsområdet. I dette innlegget presenterer jeg en analyse av ontologiske og epistemologiske forutsetninger og kunnskapsgrunnlag i synet på stedsnavn som kulturminner som stedsnavnloven hviler på. Det analytiske rammeverket jeg bruker i avhandlinga mi er en post-strukturalistisk diskursanalyse utvikla av

¹ [Prop. 105 L \(2014–2015\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

² [Prop. 65 L \(2018–2019\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

Carol Bacchi som kalles 'What's the problem represented to be' – WPR³. WPR er sterkt inspirert av Michel Foucault og spesielt hans teorier om styringskunst (governmentality). Ettersom normeringsinstituttet i Norge og det norske navnegranskermiljøet har eksistert i et nærmest symbiotisk forhold, består empirien i denne delen hovedsakelig av styringsdokumenter og faglitteratur.

Hva slags konflikter fins med navnesøknader under den norske personnavnloven?

:: Ivar Utne

Konflikter med den norske navneloven gjelder særlig mulighet for innvandrere å bruke navn fra hjemlandet, foreldre med norsk og utenlandsk bakgrunn sine muligheter for å bruke fornavn som viser seg å komme i konflikt med etternavn eller navn for motsatt kjønn, og ønsker om å hente inn mellom- og etternavn fra tidligere slektledd i Norge.

For innvandrere gjelder det blant annet å føre videre et etternavn som slekten tidligere hadde der de kommer fra. Konflikter gjelder da navn som er beskyttet i Norge fordi andre med samme kulturbakgrunn har navnet. Da kan det det være vanskelig å skaffe offisiell dokumentasjon for navn i slekten. Dette gjelder helst områder med lite skriftkultur eller dokumentasjon, eller det er fordi søkerne er flyktninger.

Foreldre med både norske og Innvandrerbakgrunn kan i noen få tilfeller få fornavnvalg for barn avvist fordi de fins som etternavn eller navn for motsatt kjønn i Norge. For innvandrerforeldre er det ofte navn med svært lokal kulturbakgrunn, og der det er vanskelig å skaffe skriftlige kilder verken på nett eller andre måter. For foreldre med norsk bakgrunn er det ofte navn som lyder fint som fornavn, gjerne ut fra trendene med hiatus, en eller flere sonoranter (særlig l, m og n), eller fra ord i naturen eller mytologien. For dem kan det også være navn brukt som mellomnavn i tidligere ledd.

Ellers er det for søkere med norsk bakgrunn som ønske om å få etternavn eller mellomnavn fra tidligere slekt. Noen ganger er det navn som har vært ute av bruk i for mange generasjoner til at navnet kan gis, og det er dessuten uklart om navnet også kan være brukt i slekten senere enn det. Det gjelder også gårdsnavn, der forbindelsen kan være svak.

³ <https://carolbacchi.com/>

Postkoloniale navnekonflikter i de tidligere danske kolonier

:: Johnny Jakobsen

Hvad stiller man op med danske stednavne i områder uden for Danmark, der tidligere har været under dansk administration, men nu er overgået til et andet sprog? Dette spørgsmål kan dels stilles for landsdele, der tidligere har indgået i det egentlige Danmark, men siden er overgået til nabostater (som Sydslesvig og Skånelandene), men dertil også for tidligere dansk-administrerede kolonier langt væk fra hjemlandet. Dette paper vil omhandle sidstnævnte gruppe af danske stednavne i de tidligere dansk-norske kolonier i såvel troperne som Nordatlanten med fokus på navnenes postkoloniale efterliv efter afslutningen på den danske administration, herunder den diskurs og eventuelle konflikt (implicit eller eksplicit) som de har afledt. Særlig opmærksomhed vil blive rettet på gadenavne i byerne på U.S. Virgin Islands (tidligere Dansk Vestindien) og på danske stednavne generelt i Grønland.

Inofficiella företagsnamn: sociala betydelser i krognamn och en skala för inofficialitet

:: Julia Nordlöw

Jag har i ett magisterarbete studerat inofficiella företagsnamn och deras särställning inom onomastiken där de rör sig mellan smeknamn, ortnamn och kommersiella namn. Studien behandlar 49 inofficiella namn som betecknar näringsverksamheter på Södermalm i Stockholm. Syftet har varit dels att undersöka i vilken grad de inbördes kan anses upprätthålla inofficiell status, dels att studera deras funktioner i bruk. Materialet utgörs av namn för krogar, caféer och butiker i undersökningsområdet som informanter uppgivit i gatuplansintervjuer samt av utsagor från några namnbrukare om användningen av och relationen till dessa namn.

Studien är delad i två delundersökningar. Den ena prövar formella och kontextuella kriterier för att positionera namnmaterialet enligt grad av inofficialitet. Huvudresultatet utgörs av ett utkast på en teoretisk modell som möjliggör visualisering av de inofficiella namnens stora variation. I studiens andra del analyseras namnbrukares berättelser om namnens användning i språkbruk i jämförelse med de namnfunktioner som framförts i tidigare forskning. Namnens funktioner visar sig i flera avseenden överensstämma med tidigare forsknings insikter om inofficiella ort- och personnamn med det undantaget att affektion inte visas särskilt framträdande medan relationella och interaktionella aspekter tar större plats. Även tendenser till kommersiella funktioner kan upptäckas i namnbruket.

Samiske stedsnavn på språklige landskaper – er dette en konfliktsone?

:: Kaisa Rautio Helander

I den onomastiske forskningslitteraturen er det en god del eksempler på hvordan flerspråklig navnevalg i det språklige landskapet ofte kan vekke sterke følelser og skape stridigheter. I beskrivelsen av slike forhold både i faglitteraturen og også i diskusjoner tidligere i medier og idag i sosiale medier, brukes det ofte sterke metaforiske beskrivelser som for eksempel *strid* eller *krig* eller på engelsk *battlefield* eller *war*, og slike ordvalg gir et inntrykk om konflikt. En slik situasjon er ikke ukjent i samisk sammenheng heller: når samiske stedsnavn tas hensyn til i det språklige landskapet, kan dette medføre til sterk motstand. I mitt innlegg skal jeg vise eksempler på slik motstand mot bruk av samiske stedsnavn, og jeg vil diskutere hvorfor det språklige landskapet i samiske områder kan være en konfliktskapende arena. Jeg vil også vise eksempler på måter motstanden kommer til uttrykk og drøfte hvilke konsekvenser slike stridigheter kan ha.

Representativitet hos jernaldernes bebyggelsenamn

:: Karolina Kegel

En i litteraturen synlig konfliktlinje i tvärvetenskapliga studier av förhistoriska bebyggelsenamn finns i begreppet representativitet. I arkeologisk forskning är representativitet återkommande som teoretiskt och metodologiskt begrepp utifrån insikten är att vi aldrig kan få syn på hela den materiella kultur vi studerar, endast brottstycken och fragment. På samma sätt är de förhistoriska bebyggelsenamnen i landskapet endast kvarvarande rester av ett ursprungligen mycket större material. Inom namnforskningen har det hävdats att detta snarare har med bevarandegrad än representativitet att göra, och frågan avvisats. Förenklar man diskussionen till att endast hamna om bevarandegrad bortser man dock från möjligheten att se detaljer och variation i hur olika typer av bebyggelsenamn bevarats eller försvunnit inom ett område. Kan vi kan närma oss en ny förståelse av jernaldernes bebyggelsenamn genom att bredda frågan om bevarandegrad och undersöka skillnader i representativitet?

At sætte navne på identiteter og tilstande

:: Katrine Kehlet Bechsgaard

Denne præsentation fokuserer på, hvad udvalgte minoritetsgrupper kaldes. Vi lever i en tid med stort fokus på, hvordan identiteter og tilstande (baseret på f.eks. etnicitet, seksualitet og psykiske tilstande) benævnes, og emnet debatteres flittigt både i Danmark og internationalt. Måden, hvorpå identiteter og tilstande benævnes, tillægges i disse år stor vægt og kan give

anledning til uenighed og konflikt. Hvad tilstande og identiteter kaldes, ændrer sig over tid, og eksempler på forældede betegnelser tæller *eskimo*, *kejthåndet*, *fremmedarbejder*, *homofil* og *DAMP-barn*. Disse mærkater er i dag erstattet af andre. Denne præsentation fokuserer på udviklingen i navngivning af identiteter og tilstande, på spørgsmålet om, hvorvidt der overhovedet er tale om navngivning, og hvordan benævnelse af fænomener som disse relaterer sig til - og adskiller sig fra - generelle karakteristika for navngivning.

Propagandistisk namnbruk i senmedeltidens Sverige

:: Lennart Ryman

I krig och andra konflikter brukar propaganda anses vara ett viktigt hjälpmedel. I denna propaganda kan även namnskicket dras in som hjälpmedel för att svartmåla motståndare och förhårliga den egna sidans frontfigurer. Studiet av detta namnskick bör närmast ses som en underavdelning av den litterära onomastiken. För medeltidens del är det en av få möjligheter att studera personnamnsbruk i stilistisk variation.

I föredraget skall jag undersöka de senmedeltida rimkrönikorna, Karlskrönikan med Engelbrektskrönikan och Sturekrönikorna, från denna utgångspunkt och med beaktande av den historiska forskningen inom området. I vilken mån avviker krönikornas namnskick från mer neutrala eller lojala källor? Vilka stilmedel används? Ligger de ideologier eller mentaliteter som kan urskiljas i linje med krönikornas allmänna tendens? Kan några utvecklingslinjer urskiljas under den halvsekellånga perioden?

Exempel på svartmålande namn är *Jezabell* för drottning Dorotea och *Waalán* för herr Johan Franke. Här tycks man ha utnyttjat negativa stereotypa föreställningar om kvinnor respektive om "välska" folk. (Herr Johan härstammade från Balkan.) Även krönikans framhävande av att kung Eriks ursprungliga namn var *Bogislav* bör nog ses i ljuset av den främlingsfientliga tendensen. Exempel på förskönande namnfraser och beskrivningar är *Engelbrecht Engelbrechtis son then goda man* och *then wngha riddaren her Steen*. Uppmärksamhet kommer också att ägnas åt nominalfraser som är relevanta i sammanhanget, även om de inte kan anses tillhöra namnskicket. Exempel är *ena danske qwinna* (ack.), *the svenska*, *the tydzka*, *mangan garp* (ack.) och *then køne hælade from*.

Mellom kjernefamilie og opphavsfamilie. Etternamnsval i parforhold

:: Line Førre Grønstad

Etternamn blir gjerne brukt til å markere tilknytning og gruppetilhøyrse mellom individ, i kjernefamiliar og til slekter. Dette føreset at namn blir tatt og gitt, og ikkje minst brukt, ut frå visse praksismønster som er gjenkjennelege i kulturen og familiane. Innlegget mitt tar for seg forteljingar om brot med praksismønster. Eg har undersøkt val av etternamn som enkeltpersonar gjer. Grunnlaget for undersøkinga er forteljingar menn og kvinner i Noreg har delt gjennom kvalitative spørjelister og intervju. Eg har spurt heterofile, homofile og lesbiske par om namneval i parforhold.

Forteljingane viser til grensedragingar mellom ulike ideal, der tradisjon, forstått som patronymisk namnepraksis der slektslinjene følgjer mennene, bryt med kjønnslikestilling, der kvinner sine etternamn blir like viktige som menn sine. Vidare, handlar dei om korleis etternamn blir nytta for å markere tilhøyrse innanfor kjernefamilien, der dette er viktig både for kvinner og menn, uavhengig av kjønn på partnaren.

Idealet om namnelikskap i kjernefamilien tilseier at minst ein i parforholdet endrar etternamn. At halvparten av kvinner gift med menn endrar etternamn, følgjer historiske praksisar som har vore lovfesta i dei fleste nordiske landa gjennom store delar av 1900-talet. Forventingane om å følgje patronymisk praksis kan skape kjensler av indre konflikt for mange kvinner i eit samfunn der ideal om kjønnslikestilling er sterke.

At ei lita, men tydeleg gruppe med menn endrar etternamn til kona sitt, bryt med historiske praksisar, men følgjer ideal om kjønnslikestilling. Forventingane om at menn gir namna sine vidare til neste generasjon, kan føre til ytre konflikhtar, der namneendringa i nokre opphavsfamiliar kan oppfattast som ei avvising av slektsfellesskapet. Preferansen for å velje namnet der det er sterkast tilknytning til opphavsfamilien, tilseier at tilhøvet til opphavsfamilien spelar inn når kjernefamilien skal namngjevast, men få melder om avvising som grunngeving.

Når stednavne bliver omdrejningspunktet i en identitetspolitisk konflikt (Danmark 2000-2020)

:: Line Sandst

I de seneste tyve år er et stigende antal urbane navne endt som omdrejningspunkt i mediedebatter af identitetspolitisk karakter. I Danmark har vi set eksempler på diskussioner om omnavngivning af gader og pladser navngivet efter afdøde personer, der eksempelvis har begået overgreb imod kvinder (Simon Spies Plads), og navne er også blevet omstødt inden de blev godkendte (Aksel Axcills Plads) som følge af en mediedebat om vedkommendes

eftermæle. Dertil er det blevet diskuteret, om gaderne navngivet efter danske slavehandlere ifm. den danske kolonialtid skulle omnavngives, osv. osv.

Fælles for disse diskussioner er en identitetspolitisk forhandling om, hvad dansk identitet skal være. Stednavne er kulturarv, fæstnes på et givent tidspunkt i historien, og kan være vidnesbyrd om den tid, hvori navnet fæstnedes. Således dukker der også altid to vægtige argumenter op, når denne type omnavngivning diskuteres. På den ene side står de stemmer, der mener, at man "ikke skal slette fortiden"; når navnene er dannet og implementeret i vores gadenavnelandskab, er det en del af vores kultur og vidner om, hvem vi var. Det er vores fælles historie og identitet. På den anden side står de stemmer, der mener, at man "ikke skal hædre dem, der har gjort noget moralsk forkasteligt"; at få navngivet en lokalitet efter sig er en hæder og viser at hele samfundet står bag beslutningen. Disse stemmer mener, at navnene vider om en accept af voldtægt og slavehandel, og de mener ikke, at samfundet skal hædre den slags.

I dette foredrag dykker jeg ned i nogle af de sager, der har udspillet sig i Danmark i løbet af de sidste 20 år, og undersøger forskelle og ligheder mellem de sager, der har udspillet sig.

Litteratur:

Gurlev, Jeppe Emil. 2020. Koloni-statuer og kontroversielle vejnavne spørger i kommunerne. 30. juli 2020. <https://www.kommunen.dk/artikel/koloni-statuer-og-kontroversielle-vejnavne-spoeger-i-kommunerne>

Kostanski, L. (2016) Toponymic attachment. Hough, C. (ed.) *The Oxford handbook of names and naming*, Oxford: Oxford University Press, p. 412–426.

Nielsen, S.B. (2016) Ligestillingskampen er ved at gå for langt, *dr.dk/nyheder/kultur*, <https://www.dr.dk/nyheder/kultur/forsker-om-vejnavne-ligestillingskampen-er-ved-gaa-langt>

Puzey, G. (2016a) Renaming as counter-hegemony: The cases of Noreg and Padania. Puzey, G & Kostanski, L. (eds.) *Names and Naming: People, Places, Perceptions and Power*, Bristol: Multilingual Matters, p. 165-184

Rose-Redwood, R.; Alderman, D.; Azaryahu, M. (2018) *The Political Life of Urban Streetscapes – Naming, Politics, and Place*. London: Routledge

[Sandst, L. 2022. Skal Simon Spies plads omnavngives? 8. oktober 2022. Online: https://www.nordicsocioonomastics.org/skal-simon-spies-plads-omnavngives/](https://www.nordicsocioonomastics.org/skal-simon-spies-plads-omnavngives/)

[Sandst, L. 2021. Veje til ligestilling – om fordelingen af kvinder og mænd på vejnavneskilte](https://www.nordicsocioonomastics.org/veje-til-ligestilling-om-fordelingen-af-kvinder-og-maend-pa-vejnavneskilte/)

[Sandst, L. 2021. Veje til ligestilling – om fordelingen af kvinder og mænd på vejnavneskilte, 4. juli 2021, online: https://www.nordicsocioonomastics.org/veje-til-ligestilling-om-fordelingen-af-kvinder-og-maend-pa-vejnavneskilte/](https://www.nordicsocioonomastics.org/veje-til-ligestilling-om-fordelingen-af-kvinder-og-maend-pa-vejnavneskilte/)

Washuus, Dorte. 2016. Der er gået politik i navngivning af veje. *Kristeligt Dagblad*. 15. september 2016.

Förnamn som pyr och förnamn som ligger pyrt till. Konflikter i namnmodet

:: Linnea Gustafsson

Genom historien vet vi att vissa förnamn har försvunnit ur det svenska namnskicket. De förklaringar som har nämnts har ofta varit kopplade till kulturella förändringar, såsom kristendomens införande. Det är rimligt att anta att det skulle kunna finnas flera olika anledningar till att förnamn slutar användas. Att definiera ett namns försvinnande i modern tid är dock betydligt mer komplicerat än när mer tid har förflutit sedan den senaste namngivningen.

Eftersom det är så svårt att definiera när namn försvinner kan det här föredraget snarare beskrivas som hypotesprövande och flera olika hypoteser och möjligheter till namns sjunkande popularitet kommer att lyftas. Frågan om namnens popularitetscykler om 100 år kommer att diskuteras, liksom namntrendernas eventuella inverkan och betydelse på nämnda cykler. Kan namntrender också ha popularitetsvågor som återkommer i 100-årsintervaller? Går det över huvud taget att skilja mellan namn som fortfarande pyr och namn som istället ligger pyrt till när det gäller framtida användning?

Grundmaterialet som används i undersökningen hämtas dels från det "Norstedtska materialet", som samlats in av Sture Allén och Staffan Wåhlin i Förnamnsboken 1995, dels från SCB. Detta kompletteras sedan av ett flertal andra källor, såväl tryckta som digitala, för att försöka ge en så heltäckande bild som möjligt.

Preliminära resultat tyder på att det finns flera aspekter som inverkar på förnamnens popularitetskurvor så att de både samverkar och motverkar varandra.

Litteratur

Allén, Sture & Wåhlin, Staffan, 1995: *Förnamnsboken*. Stockholm: Norstedts.

Ortnamnsvårdens *hävd* från tidigt 1900-tal till idag

:: Lisa Vikström

Begreppet *hävd* finns med i två av fyra riktlinjer i God ortnamnsred, hänsynsparagrafen i Miljökulturlagen (1998:950) som beskriver vilka aspekter som ska iakttas vid namngivning, namnändringar och skyltning. I paragrafen står det att "hävdvunna ortnamn inte ska ändras utan starka skäl" och "påverkan på hävdvunna namn beaktas vid nybildningar" (1. kap. 4 § kulturmiljölagen). Begreppet *hävd* är alltså centralt i paragrafen och återkommande i ortnamnsvårdssammanhang.

I min presentation vill jag försöka utröna vad hävd egentligen innebär. Tidigare forskning (se Nilsson 2008, Nyström 2018 m.fl.) har beskrivit begreppet utifrån några enstaka fall, men

ingen har hittills studerat hur det används i ett större material. Mina forskningsfrågor är: Vad innebär *hävd*? Varierar betydelsen utifrån vilken aktör som brukar begreppet och i så fall, hur? Har begreppets betydelse förändrats över tid? För att närma mig dessa frågor har jag använt rekontextualiseringsanalys (Ledin 1997, Linell 1998). Textelement förflyttar sig mellan texter. Det kan vara ett ord, en fras eller ett direkt citat, men även abstrakta idéer och tankar. När ett element förflyttats, är det ofrånkomligt att dess betydelse också ändras när det omtolkas. Material som analyseras är ortnamnsvårdsärenden, artiklar skrivna om ortnamnsvård och riksdagsprotokoll och -rapporter.

Analysen visar att myndigheters definition av hävd har förändrats sedan början av 1900-talet. Ju närmare nuet, ju mer hänsyn tas till allmänhetens relation till "sina" namn. Tidigare har hävd inneburit ortnamnets ursprung, dvs. när det först skrivits ut i urkunderna. Allmänhetens definition av hävd varierar. Invånare på den aktuella orten och andra aktörer (t.ex. intresseföreningar och kommunalfullmäktige) beskriver ofta ortnamnets ursprung, men refererar i regel bara en eller två generationer tillbaka: hur länge namnet använts i den lokala gemenskapen. Ibland hänvisar även de till urkunder, men ett enstaka exempel av en viss variant tycks väga tyngre för dem än för myndigheter.

Referenser

- Good Place-name Practice. The Swedish Place-Names Advisory Board's Guide to the Standardisation and Preservation of Place-Names. Lantmäterirapport 2016:9 (Ortnamn och namnvård).
- Ledin, Per 1997: Intertextualitet, smärta och ett mångstämmigt Apotek. Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Linell, Per 1998: Discourse across boundaries: On recontextualizations and the blending of voices in professional discourse. I: Text & talk: an interdisciplinary journal of language, discourse and communication studies, ISSN 1860-7330, Vol. 18, nr. 2. P. 143-157.
- Nilsson, Leif 2008: Standardization of Swedish Place-Names Yesterday and Today. I: Names in multi-lingual, multi-cultural and multi-ethnic contact: proceedings of the 23rd International Congress of Onomastic Sciences, August 17-22, 2008, York University, Toronto, Canada. P. 776-771.
- Nyström, Staffan 2018: Place-name policies in Scandinavia and elsewhere. *Onomastica Uralica*, 14, 65-82.

Flerspråkigt namnbruk och personliga identitetskonflikter: Hur var det förr i tiden?

:: Michelle Waldispühl

I denna presentation utgår jag ifrån moderna exempel där personer i flerspråkiga kontexter rapporterar om personliga identitetskonflikter. Det kan röra om krock i namnkonventioner,

t.ex. mellan det somaliska namnsystemet och det svenska som har sociala konsekvenser för individer (se Löfdahl & Wenner 2018), eller om frågan kring skrift- och språkval i officiella och inofficiella namn som flerspråkiga individer rapporterar om (se t.ex. Frändén 2016, Reisæter 2012). I ljuset av dessa moderna konflikter analyserar jag namnval och namnbruk hos flerspråkiga individer först och främst från 1700- och 1800-talet i olika områden i Central- och Östeuropa. Analysen är fallbaserad och stödjer sig så väl på tidigare forskning (t.ex. Vakareliyaka 2003) och på studiet av brev, andra så-kallade egodokument, och officiella dokument (som t.ex. dopregister). Jag tar min teoretiska utgångspunkt i namn och identitet i en flerspråkig kontext. I diskussionen av mina historiska exempel anknyter jag även till "translanguaging"-ansatsen som prövades på personnamn i Guccini (2017). Preliminära resultat visar att individer i historiska flerspråkiga kontexter var benägna att översätta eller språkligt anpassa sina namn (t.ex. *Ludwig – Louis – Lewis*) både i det personliga och det officiella namnbruket. Det gäller både individer som själv var mobila och reste till eller bosatte sig i andra språkområden och personer som bodde i flerspråkiga samhällen. Min huvudsakliga hypotes för att förklara dessa resultat är att gränser mellan olika språk var mer fluida förre språk blev instrumentaliserat i den politiska och ideologiska nationsbildningen. Det hade till följd att namnlagar var mer flexibla samt att språkval i personnamn var mindre relevant för den personliga identiteten än idag.

Guccini, F. (2017). A 'Sense of Recognition': Negotiating Naming Practices and Identities of Overseas Chinese Students in Transcultural Social Spaces. *GISCA Occasional Paper Series*, No. 12. Göttingen: Institute for Social and Cultural Anthropology.

Frändén, M. (2016). "Det är ju så vi alltid har uttalat det". Om ursprungliga och försvenskade uttal av några invandrade efternamn. *Studia Anthroponymica Scandinavica*, 34, 123–147.

Löfdahl, M. & Wenner, L. (2018). »Att säga sitt namn är att berätta sin släkts historia». Somaliska namn i svenskspråkig kontext. In Ortsnamnssällskapets årsskrift, 61–80.

Reisæter, G. (2012). Immigrants in Norway and their choice of names: continuation or adaption? In B. Helleland, C.-E. Ore, & S. Wikstrøm (eds.), *Names and Identities*, 224–235. Oslo: University of Oslo.

Vakareliyaka, C. (2003). Multiple Language and Cultural Self-Identities of the German-Speaking Lutheran Minorities in "Russian Poland" (Mazowsze and Suwalkija) in the Nineteenth and Twentieth Centuries. In R. Maguire & A. Timberlake (eds.), *American Contributions to the XIIIth International Congress of Slavists (Ljubljana, 2003) Volume 1: Linguistics*, 195–215. Indiana: Slavica Publishers.

Namnbyte som inre konflikt hos den gifta kvinnan

:: Minna Nakari

Bilden av tillnamnsbruket hos gifta kvinnor i officiella källor såsom kyrkböcker på 1800-talet förefaller strida mot den verklighet som beskrivs i vissa privata texter. Variationen beror visserligen på såväl källornas olika funktion som den samhälleliga utvecklingen men ger även upphov till att med ytterligare exempel belysa och diskutera kvinnans eventuella identitetskris i samband med namnbyte.

Undersökningen av namnfraser hos kvinnor i 1800-talets Helsingfors uppvisar att majoriteten av de gifta kvinnorna, med få undantag i borgerliga kretsar, ännu i början av 1800-talet bär flicknamn i de officiella källorna. Den jämförande analysen av de gifta kvinnornas tillnamn i dagböcker tyder dock på att giftasnamnen i privata sammanhang var ett mycket tidigare fenomen än i officiella dokument. Det framgår nämligen att samtliga av de gifta högreståndskvinnorna, som omtalas i Jacobina Charlotta Munsterhjelm's dagböcker 1799–1801, bär giftasnamn. Tydligt kan ändringen i tillnamnsbruket ses när det gäller en biskopsdotter som gifter sig under den tid som dagböckerna omspannar. Som ogift tituleras hon *Fröken Cygnea* eller *mamsell Cygnea*, som gift *Fru Hassell*.

I namnbruket följde således nationalskalden Runebergs hustru Fredrika med sin tid när hon antog makens tillnamn vid giftermål 1831. Enligt litteraturvetaren Merete Mazzarella (2007), som har undersökt Fredrika Runebergs författarskap i skuggan av den berömda maken, förblev Fredrika ändå i väsentliga avseenden en Tengström livet ut. Som titel för sin bok har Mazzarella därför valt *Fredrika Charlotta född Tengström. En nationalskalds hustru*. Hon anser att en avgörande del av Fredrikas identitet byggde på familjebakgrunden. Fredrika var nämligen brorsdotter till Jakob Tengström, Finlands första ärkebiskop. "Hade hon levt i dag hade hon aldrig bytt namn när hon gifte sig", konstaterar Mazzarella. Författaren låter förstå att det rådde en inre konflikt bakom Fredrikas namnval. Men kan man hitta sådana namnbelägg i de historiska källorna som stöder detta påstående?

Kristus i lunden och på viet – ortnamnsspår av en gregoriansk anda?

:: Ola Svensson

Idén att namnen på ett antal tidigmedeltida nordiska biskopssäten vittnar om att dessa kyrkliga centra har ett ursprung i förkristna kultplatser är gammal och vitt spridd. Ofta nämns *Odense*, *Viborg* och *Lund*, men även fler namn förekommer i sammanhanget. Idén formuleras exempelvis i det ofta citerade standardverket "Lunds historia" av Ragnar Blomqvist (1951). Uppgifter förekommer om att tanken kan hänföras till historikern Hugo Matthiessen eller ortnamnsforskaren Jöran Sahlgren, men den saken skulle behöva utredas närmre. Särskilt i arbeten som behandlar namnet på den skånska staden Lund tas idén upp, som ett argument för att i det fallet tolka *lund* som 'offerlund' (Pamp 1990; Svensson 2015).

Någon egentlig granskning av idén om sakrala namn på nordiska biskopssäten eller en enhetlig genomgång av de nordiska biskopssätetsnamnen har emellertid veterligen aldrig gjorts.

I mitt föredrag kommer jag att beskriva namnen på och i viss mån namnmiljöerna kring de tidigmedeltida nordiska biskopssätena. Frågan är avgränsad men har naturligtvis beröring med stora, gamla och tämligen yviga diskussioner om sakrala namn, kristnande, sockenbildning och framväxten av städer. Här ska dock perspektivet begränsas till det fåtal mycket speciella lokaler som kan associeras med den tidigmedeltida högsta organisatoriska sfären och de mest storslagna kyrkliga ambitionerna. Fokus är inte riktat mot medeltidsstäderna eller katedralerna, utan istället mot själva namnen och vad de kan säga om de aktuella platsernas förhistoria. Även arkeologiska, topografiska och administrationshistoriska förhållanden beaktas i framställningen.

Blomqvist, R. 1951. *Lunds historia. Medeltiden*. Lund.

Pamp, B. 1990. Namnet Lund. *Kulturens årsbok 1990*. Lund. S. 19–27.

Svensson, O. 2015. Nämnda ting men glömda. Diss. Linnéuniversitetet

Stednavne fanget i ideologisk konflikt

:: Peder Gammeltoft

I Normandiet er vikingerne i højrenationale tidskrifter som *Viking* og *Heimdal* blevet taget som bevis for en særlig normannisk mennesketype med en særegen mentalitet og specielle racemæssige træk. Stednavne er også blevet brugt og misbrugt i denne diskurs, og særlig kendt er det såkaldte *Vikland*-kort fra *Heimdal*, nr. 36, over den nordvestligste del af Normandiet.

En konsekvens af dette har været at vikingetiden i den akademiske diskurs er blevet 'dømt ude'. I følge franske forskere var den skandinaviske indflydelse på normannisk og fransk kultur ikke reel:

Ganske vist kan søgen i Normandiet efter en klart differentieret nordisk etnicitet kun føre til en blindgyde, fordi den ikke er historisk funderet, men den finder et ideologisk fundament i samtidens racistiske og ultranationalistiske udskejelser.⁴ [min oversættelse]

Bevares, stednavne af skandinavisk ophav udgør ikke mere end ca. 1% af det samlede antal stednavne i Normandiet, så i det store billede virker det ikke som nogen stor og dyb indflydelse, men de nyeste stednavnestudier peger nu på at materielle vidnesbyrd fra perioden på ingen måde er dækkende for den skandinaviske indflydelse i Normandiet, og at stednavnestudier efter moderne principper kan tilvejebringe et mere nuanceret billede af perioden. Spørgsmålet er blot, hvordan får man 'frikendt' stednavneforskningen og bragt den ind i diskursen igen? Dette oplæg vil undersøge hvordan man kan reaktivere en forskningsdisciplin der uden skyld er blevet fanget i en giftig ideologisk krig.

Navneformene *Marnardal* og *Marnar* – betinga av behov eller ideologi?

:: Rune Røsstad

Navnet *Marnardal* kom i bruk som kommunenavn i 1964, da tre mindre kommuner blei slått sammen til én. I 2020 blei så *Marnardal* en del av storkommunen *Lindesnes*, og navnet mista da sin administrative funksjon.

⁴ "Assurément, la quête en Normandie d'une ethnicité nordique clairement différenciée ne peut-elle déboucher que sur une impasse car elle n'est pas historiquement fondée, mais elle trouve en revanche une assise idéologique dans les dérives racistes et ultranationalistes de l'ère contemporaine", i: Carpentier. V., 2014: 'Du mythe colonisateur à l'histoire environnementale des côtes de la Normandie à l'époque viking: l'exemple de l'estuaire de la Dives (France, Calvados)', in P. Bauduin and A. E. Musin (red.), *Vers l'Orient et vers l'Occident. Regards croisés sur les dynamiques et les transferts culturels des Vikings à la Rous ancienne. Eastwards and Westwards. Multiple Perspectives on the Dynamics and Cultural Transfers from the Vikings to the Early Rus'*. Caen, s. 212.

Marnardal er et rekonstruert navn, der forleddet *Marnar-* er antatt genitivsform av elvenavnet *Mørn, som i dag finnes som *Monn* lenger nord i Agder. Elva renner ut ved byen Mandal, og det rekonstruerte *Marnardal* kan antas å ha vært brukt som navn på den nedre delen av dalføret. I gammelnorsk er det belagt i forma *Marnadal*, og seinere er det skrevet *Mannedal* og lignende, fram til navnet gradvis blei bynavn fra slutten av 1700-tallet, da i forma *Mandal*.

Rundt 1920 blei det rekonstruerte *Marnardal* tatt i bruk som områdenavn for dalføret lenger nord for Mandal by. Fra 1943 har det også vært navnet på jernbanestasjonen i samme område, og etter hvert har det dessuten overtatt som navn på bygdelaget som omgir stasjonen. I samme perioden kom forleddet *Marnar* i bruk, i noen grad som navn på selve elva, og i større grad som ledd i navn på foreninger, organisasjoner og bedrifter, blant annet *Marnar maallag*, allerede fra 1906, *Marnar folkehøgskule* (1919), *Marnar bruk* (1924). Sistnevnte praksis har pågått fram til i dag (f.eks. *Marnar trafikkskole*).

I foredraget vil jeg gjøre nøyere greie for den omskiftende tilværelsen for navnet *Marnardal* og navneleddet *Marnar*, og jeg vil diskutere mulige forhold som har motivert for bruken av disse navneformene. Praksisen stod i et motsetningsforhold til administrative inndelinger og tilhørende navn, og kan ha vært utslag av nye behov i samtida. Samtidig kan vi blant annet spørre om bruken like gjerne eller heller var mer ideologisk motivert, jamfør for eksempel bakgrunnen for den såkalte navnerenessansen.

Bortfall av *-r* i gotländska gårdnamn

:: Stefan Jacobsson

I gutniskan kvarstår vanligen, åtminstone vid emfas eller paus, fornnordiskt finalt *r* (< *-R*) i flerstaviga ord; jfr t.ex. ngutn. plur. *stainar*, pres. 3 sg. *situr*. I framförställt genitivattribut på *-*ar* har det dock ofta fallit redan i forngutniskan: jfr t.ex. <nemda manna> i Gutalagen eller bland runinskrifterna G 171 **la^uga : dahe**. Bland exemplen på det senare fenomenet påträffas i det medeltida runmaterialet även fraser med personnamn i genitiv, så som G 64 **bot^uiþha : si^{al}** och G 166 **ganuiða : arvi**. Från senare tid finns många exempel bland gutniska ortnamn och appellativ på dejuxtapositionella sammansättningar med genitivisk förled på *-a-* ~ *-e-* ~ \emptyset < *-*ar*, t.ex. Heydeby sogenn 1523 (da.) ~ Haideby 1732 ~ *Haidbý* (1900-t.) < **Haiðar bý*, *sólagang* ~ *sólgang* f. 'solnedgång' (1900-t.) < **sólar gang*.

Bland de gutniska gårdnamnen, som i hög grad går tillbaka på ett personnamn eller annat ord i genitiv, motsvaras genomgående genitiviskt *-*ar* av *-a* ~ *-e* (i sammansättning: *-a-* ~ \emptyset -) i det nutida uttalet. Oftast har även äldre skriftformer *-e* ~ *-a* (t.ex. ringuide 1523 da. < **Hringwiðar*, Lig(n)ate ~ Lignata 1653 sv. < **Líknhwatar*, Broa 1732 < **Bróar*). Bland de fåtaliga gårdnamn som kan antas gå tillbaka på gen. *-*ur* möter däremot bevarat *-r*, således t.ex. *Mölnur*, *Hinsare*, *Vínur* (molner 1523 da., Hintser 1653 sv., Winor 1732); även i sammansättning kvarstår *-r-* i t.ex. naturnamnet *Vínurtresk*. Det framstår som sannolikt att *r-* bortfallet i gårdnamnen är betingat av två faktorer i kombination: dels positionen efter *-a-* och

dels position före huvudord i en genitivfras eller som förled i en sammansättning. Detta antagande kan få implikationer både för tolkningen av enskilda gårdnamn, t.ex. *Hinsare* (< **Hinsur*), och för förståelsen av syntaxen hos gotländska personnamnsfraser i äldre tid liksom av gårdnamnens ursprung i sådana fraser.

Urban places of power and conflicts arising [Urbana styrkeplatser och konflikter på kommande]

:: Terhi Ainiala & Pia Olsson

In the paper, urban places of power will be studied both from an onomastic and ethnological perspective. By places of power, we refer to those places people find emotionally important and empowering in their everyday life. Especially the ways people name their places of power and the affective practices and meanings attached to these places are examined. Our special interest lies in the conflicts these empowering places induce. Sometimes the conflict is seen in the interaction between the official and unofficial name of the place, sometimes in the changing nature of the place itself.

As research material, both the questionnaire material (106 answers) and the learning- cafe discussions will be utilized. Of this material, the questionnaires have already been analysed (Ainiala & Olsson 2021). The learning café -discussions are currently under study by the researchers. Interestingly, these materials were collected just before the Covid-19 crisis (2019-2020). As already known, this crisis with multitude of restrictions meant that people found new and more active ways to relate to their immediate environment. Thus, near places became even more valuable and new meanings were given to them.

Furthermore, we will organize learning-café discussions in Helsinki year 2023 in which we collect new material in order to get an up-to-date picture of urban places of power and the meanings attached to them. This is relevant and interesting from two perspectives: to study the possible changes after the Covid-19 crisis and to examine if the current crisis (war in Ukraine) is visible in the ways people describe their environment.

Reference:

Ainiala, Terhi & Olsson, Pia 2021: Places of power: Naming of affective places. *Nordic Journal of Socio-Onomastics* 1, 9–32.

Konflikten som stoppa skolebarninnsamlingas nasjonale ambisjoner. Om stedsnavninnsamlinga i Norge på 1930-tallet

:: Tom Flaten

Gjennom skolebarninnsamlinga på 1930-tallet ble nærmere en million stedsnavn samla inn ved hjelp av skolebarn. Innsamlinga ble igangsatt og leda av professor Gustav Indrebø ved Folkeminnesamlingi på Bergen Museum (Nes, 1975; Halleråker, 1997). Skolebarna i landkommunene skulle samle inn stedsnavna fra gården de bodde på. Målet var å dekke heile Norge.

De fleste landkommunene på Vestlandet og i Agder deltok i skolebarninnsamlinga. Det innsamla materialet derfra er stort og spennende (Flaten, 2021). Men utover disse regionene var deltakelsen på et svært lavt nivå. Særlig på Østlandet og i Nord-Norge var det få kommuner som deltok. Hvorfor mislyktes de nasjonale ambisjonene til skolebarninnsamlinga?

I dette innlegget vil jeg presentere et pågående forskningsprosjekt om en kommune i Agder hvor skolebarninnsamlinga ble en språkpolitisk konflikt. Da skolebarninnsamlinga skulle behandles i skolestyret, møtte den sterk motstand, og motstanden bunna både i innsamlingas målform og ikke minst i initiativtaker Indrebøs aktive rolle i den samtidige språkstriden mellom bokmål og nynorsk.

Det er flere som tidligere har gitt mulige grunner til at skolebarninnsamlinga stoppa opp (Nes, 1975). Ingen har eksplisitt pekt på språkstriden og rollen til Indrebø som en mulig årsak. Indrebøs mange offentlige strider for målsaka er godt kjent (Venås, 1984). Kan den konfliktfylte språkpolitiske samtida være grunnen til at skolebarninnsamlinga mislyktes som nasjonalt prosjekt?

Referanseliste:

- Flaten, T. (2021). «Skolebarninnsamlinga av stedsnavn på 1930-tallet – i Norge og på Agder». I: Jahr & Rambø (red.) *Norsk språk i rom og tid*. Novus.
- Halleråker, P. (1997). *Innføring i stadnamn*. Universitetsforlaget.
- Nes, O. (1975). "Ei halvgløymd stadnamnsamling" i *Språknytt* 3/1975.
- Venås, K. (1984). *For Noreg og Ivar Aasen. Gustav Indrebø i arbeid og strid*. Novus.

Når navneinventaret kommer i konflikt med seg selv. Om homonymi

:: Vidar Haslum

Den funksjonen et navn har i språket, er å denotere et unikt eksemplar. Derfor er det av største viktighet at det unike også gjenspeiles i navnets form – innenfor den brukerkretsen

navnet har. Hvis ikke vil forvekslinger lett oppstå, og det er både konfliktfylt, dysfunksjonelt og kan være direkte skadelig. Homonymi er noe det til alle tider har vært viktig å unngå.

Homonymi vil her bli brukt om likelydende navn på to forskjellige navnebærere. To navn er å forstå som homonyme dersom de har samme uttale, herunder leseuttale, og uten hensyn til om det etymologiske opphavet er det samme eller ikke.

Navn blir til innenfor en krets av språkbrukere som bruker et bestemt inventar av navn. Årsakene til at homonymi ofte oppstår, må søkes i at navnenes brukerkretser ikke er stabile. Navn lånes mer enn gjerne på tvers av brukerkretser, og når et gammelt navn blir opptatt i en ny og større brukerkrets og i et større navneinventar, vil homonymi i praksis ofte inntreffe.

Når det skjer, vil det melde seg et behov for å bøte på de skadevirkningene homonymi medfører. To mulige strategier vil her komme til anvendelse: Enten *tillegg* eller *utskiftning*. Det vil nærmere bestemte si:

1. Å utstyre navnene med tillegg (f.eks. *Mo i Rana*)
2. Å skifte ut minst ett av navnene, eller å foreta en annen form for endring

I innlegget vil jeg vise hvordan navnebrukere har forsøkt å motarbeide homonymi blant stedsnavn til ulike tider, der eksempler fra både middelalderkilder og saker fra moderne offentlig navnerøkt inngår. De midlene en har for å motvirke homonymi er av ulike slag, og når det gjelder stedsnavn, kan konfliktløsningene også variere mellom uformelle sammenhenger og formelle instanser.

Namn i skärgårdens språkliga landskap

:: Väinö Syrjälä

Olika typer av namn, både ortnamn och kommersiella namn, är centrala i princip i alla *språkliga landskap* (eng. *linguistic landscape, LL*). Namnen kan ha en ännu synligare roll i landskap där skyltar med språk i övrigt är fåtaliga. I min studie fokuserar jag på sådana lite mer avsides språkliga landskap, nämligen de på Nämndö och Svartsö i Stockholms skärgård. Dessa är platser med intressanta motsättningar: relativt otillgängliga men ändå nära stan, med endast ett fåtal fastboende året runt men med många besökare under sommarmånaderna.

Syftet med min undersökning i stort (se Syrjälä 2022) har varit en kartläggning som möjliggör en diskussion om *stället* (eng. *place*): huruvida det språkliga landskapet reflekterar vardagen för skärgårdens bofasta eller produceras för att tala till besökarna (jfr. Lefebvre 1991: *lived space* respektive *conceived space*). I detta föredrag fokuserar jag på namnens roll i frågan och söker bland annat svar på det följande:

- Vilka namn är synliga i skärgårdens språkliga landskap?

- På vilket sätt används dessa namn i meddelanden till bofasta respektive besökare, av vem och hur påverkar de det upplevda stället?

Som förväntat utgör namn en stor del av materialet: namnen på själva öarna och lokaliteter på dem är de vanligaste beläggen i hela materialet. Även om det är frågan om samma namn förekommer dessa dock i olika textuella sammanhang beroende på om skyltarnas meddelanden riktar sig mot de bofasta eller (potentiella) besökare. Därmed bidrar namnen till upplevelsen av stället (eng. *sense of place*) på olika sätt. Även om det inte pågår en aktiv konflikt om namnbruket i skärgården, innehåller det alltså vissa motsättningar, inte minst där ortnamnen används för mer kommersiella ändamål.

Referenser:

Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

Syrjälä, Väinö. 2022. Linguistic Landscapes in the Stockholm Archipelago – Producing and Reflecting a *Sense of Place*. *Languages* 7, 37.

PLENAR 1: What Can We Learn from Studying Name Conflicts?

:: Karen Pennesi

What can we learn from studying name conflicts? In this keynote address, I discuss four types of conflicts involving personal names and demonstrate how each has roots in competing onomastic ideologies. Examples and case studies come from my own research on personal names in Canada and from recent international onomastics literature. One type of recurrent conflict is identity-based tensions, in which name choices and meanings are constrained by social locations such as race, gender, class and ethnicity. In the second type of conflict, names figure in the reproduction of systemic inequality and injustice such as microaggressions and discrimination in hiring, housing and education. The third type is institutional conflicts concerned with laws, policies and traditions that regulate the form and structure of names. The last type of conflict results from the intertwining of indexical, referential and existential functions of names, which makes them useful for taking stances on other issues. That is, current public debates about names are fundamentally about topics like governance, collective history, racism, identity, and social values. Onomastic ideologies are treated as language ideologies: largely implicit ideas about the nature and function of names/language, based in moral and political positioning, which vary across social and cultural groups. Onomastic ideologies relevant to the four types of conflicts discussed concern the purpose and significance of names for identity-formation, the meanings of particular names, the degree of durability or permanence of names, the qualities of “good” or “suitable” names, the possibility of multiple names for a single entity, and ideas about right and wrong ways to treat names. Research on name conflicts increases understanding of connections between language and identity forged within inherently unequal social processes and structures. Identifying patterns in name conflicts and the ideological factors contributing to them can inform advocacy for effective name policies, and more just treatment of marked and minority names.

PLENAR 2: Vetenskaplighet, effektivisering och standardisering: Fältmätningsskåren och kartläggningen av riket 1805-31

:: Maria Gussarsson

I början av 1800-talet fanns i Sverige ett växande behov av kartor. De behövdes för landets ekonomiska och politiska utveckling, men också av militära skäl. 1805 upprättades därför en speciell militär kår – Fältmätningsskåren – som hade till uppgift att kartera riket. Arbetet i den skulle ske på ett systematiskt sätt och enligt senaste vetenskapliga metoder. I kartorna skulle det finnas en enhetlighet i symboler och skalor, samt konsekvens i återgivandet av Ortsnamn. I föreläsningen diskuteras Fältmätningsskårens verksamhet och vad dess arbete innebar för utvecklingen av moderna kartor i början av 1800-talet.